

TÌM HIỂU CHUNG VỀ VĂN TỰ SỰ

I. KIẾN THỨC CƠ BẢN

1. Ý nghĩa và đặc điểm chung của phương thức tự sự

a) Ý nghĩa và đặc điểm chung của phương thức tự sự

- Trong cuộc sống hằng ngày, chúng ta vẫn thường kể về một chuyện nào đó cho người khác nghe và thường được người khác kể cho nghe về chuyện nào đó.
- Trong hoạt động kể, người kể thông báo, giải thích, làm cho người nghe nắm được nội dung mình kể; người nghe chú ý, tìm hiểu nội dung mà người kể muốn thông báo, nắm bắt thông tin mà người kể truyền đạt.
- Những câu chuyện chỉ có ý nghĩa khi chúng đáp ứng nhu cầu hiểu biết của người nghe về một chủ đề nào đó.

b) Những biểu hiện cụ thể của phương thức tự sự trên văn bản tự sự

- Nhờ phương thức tự sự, người kể (bằng miệng hay viết) làm cho người nghe (hay đọc) nắm được nội dung câu chuyện như: truyện kể về ai, ở thời nào, sự việc chính là gì, diễn biến của sự việc ra sao, kết thúc thế nào, chuyện đem lại ý nghĩa gì,...?
- Phương thức tự sự là phương thức trình bày một chuỗi các sự việc theo một trình tự nhất định, có trước có sau, có mở đầu, tiếp diễn và kết thúc.

Có thể thấy được các đặc điểm này của phương thức tự sự thông qua phân tích chuỗi diễn biến các sự việc chính trong truyện Thánh Gióng:

+ Truyện kể về anh hùng Gióng, ở thời Hùng Vương thứ sáu; sự việc chính là Gióng đánh giặc cứu nước, câu chuyện Gióng đánh giặc cho thấy tinh thần yêu nước, ý chí anh hùng bảo vệ non sông của nhân dân ta.

+ Các sự việc trong truyện Thánh Gióng đã được sắp xếp trình bày theo một trật tự, sự sắp xếp các sự việc theo trật tự trước sau này chính là phương thức tự sự của truyện. Có thể tóm tắt trình tự diễn biến các sự việc chính của truyện Thánh Gióng như sau:

- (1). Sự ra đời của Gióng;
- (2). Gióng biết nói và nhận trách nhiệm đánh giặc;
- (3). Gióng lớn nhanh như thổi;
- (4). Gióng vươn vai thành tráng sĩ mặc áo giáp sắt, cưỡi ngựa sắt, cầm roi sắt ra trận đánh giặc;

- (5). Thánh Gióng đánh tan giặc;
- (6). Thánh Gióng lên núi, cởi giáp sắt bỏ lại, bay về trời;
- (7). Vua phong danh hiệu và lập đền thờ;
- (8). Những dấu tích còn lại của chuyện Thánh Gióng.

Mỗi sự việc có một ý nghĩa riêng tạo thành ý nghĩa của toàn bộ truyện. Trật tự từ (1) cho đến (8) là thứ tự diễn biến các sự việc không thể đảo lộn.

II. RÈN LUYỆN KĨ NĂNG

1. Đọc mẫu chuyện sau và thực hiện các yêu cầu:

Ông già và thần chết

Một lần ông già dẫn xong củi và mang về. Phải mang đi xa ông già kiệt sức, đặt bó củi xuống rồi nói:

- Chà, giá Thần Chết đến mang ta đi thì có phải hơn không!

Thần Chết đến và bảo:

- Ta đây, lão cần gì nào?

Ông già sợ hãi bảo:

- Lão muốn ngài nhắc hộ bó củi lên cho lão.

(Lép Tôn-xtôi, Kiến và chim bồ câu)

- a) Phân tích phương thức tự sự của truyện;
- b) Qua câu chuyện, có thể rút ra ý nghĩa gì?

Gợi ý:

- Diễn biến các sự việc chính - cũng là diễn biến trong suy nghĩ của ông già:
 - + Ông già mang củi về nhưng kiệt sức;
 - + Ông già than thở, nhắc đến Thần Chết;
 - + Thần Chết xuất hiện;
 - + Ông già lái chuyện để không phải chết.
- Truyện ngụ ý về lòng yêu cuộc sống, dù khó khăn thì sống bao giờ cũng hơn là chết.

2. Đọc bài thơ sau và thực hiện yêu cầu:

Sa bầy

Bé Mây rủ mèo con

Đánh bầy bầy chuột nhất

Mồi thơm: cá nướng ngon

Lũng lơ trong cạm sắt.

Lũ chuột tham hoá ngốc

Chẳng nhin thềm được đâu!

Bé Mây cười tít mắt

Mèo gật gù, rung râu.

Đêm ấy Mây nằm ngủ

Mơ đầy lông chuột sa

Cùng mèo con đem xử

Chúng khóc ròng, xin tha!

Sáng mai vùng xuống bếp:

Bầy sập tự bao giờ

Chuột không, cá cũng hết

Giữa lông mèo nằm... mơ!

(Nguyễn Hoàng Sơn, Dắt mùa thu qua phố)

a) Bài thơ này có phải sử dụng phương thức tự sự không? Căn cứ vào đâu để khẳng định như vậy?

b) Qua việc xác định phương thức tự sự của bài thơ, hãy kể lại câu chuyện.

Gợi ý:

- Bài thơ kể về chuyện bé Mây cùng mèo con bầy chuột nhưng mèo con thềm ăn quá đã chui vào bầy ăn tranh mất cả phần của chuột. Bài thơ Sa bầy kể lại câu chuyện có mở đầu, diễn biến và kết thúc cho nên phương thức biểu đạt của bài thơ này là tự sự.

- Để kể lại được câu chuyện, cần xác định trình tự diễn biến các sự việc chính:

+ Bé Mây cùng mèo con đánh bầy chuột nhất;

+ Bé Mây cùng mèo con đoán chắc chuột sẽ vì mồi ngon mà sa bầy;

+ Bé Mây mơ ngủ thấy cảnh chuột sa bẫy và cùng mèo con xử tội lũ chuột;

+ Sáng ra thấy mèo con đang ngủ trong bẫy.

3. Đọc hai văn bản Huế: Khai mạc trại điêu khắc quốc tế lần thứ ba và Người Âu Lạc đánh tan quân Tần xâm lược, tìm hiểu phương thức biểu đạt của mỗi văn bản để trả lời câu hỏi:

- Có phải văn bản tự sự không?

- Nếu là văn bản tự sự thì căn cứ vào biểu hiện cụ thể nào để khẳng định như vậy?

- Vai trò của phương thức tự sự đối với việc biểu đạt nội dung của văn bản?

Gợi ý: Cả hai văn bản đều sử dụng tự sự làm phương thức cơ bản để biểu đạt. Văn bản thứ nhất là dạng bản tin, thuật lại cuộc khai mạc trại điêu khắc quốc tế tại Huế. Văn bản thứ hai thuộc loại văn bản lịch sử, kể lại chiến công đánh bại quân Tần của người Âu Lạc. Cả hai văn bản đều có những sự việc được trình bày theo trình tự diễn biến từ mở đầu cho đến kết thúc. Phương thức tự sự giúp người đọc nắm được thông tin trong diễn biến của nó.

4. Kể lại câu chuyện để giải thích vì sao người Việt Nam tự xưng là con Rồng cháu Tiên.

Để thực hiện được yêu cầu này cần phải tiến hành các bước như sau:

a) Đọc và tóm tắt các sự việc chính trong truyền thuyết Con Rồng cháu Tiên. Chú ý tóm tắt ngắn gọn các sự việc chính và sắp xếp chúng theo trình tự trước sau đảm bảo phản ánh chân thực câu chuyện trong truyền thuyết.

b) Dựa vào diễn biến các sự việc đã tóm tắt, kể lại truyện Con Rồng cháu Tiên.

Lưu ý: Như yêu cầu đã nêu, cần phải ý thức rõ về mục đích của tự sự ở đây. Kể chuyện Con Rồng cháu Tiên là để giải thích về nguồn gốc Rồng Tiên của nhân dân Việt Nam như vẫn tự xưng. Vì vậy, chỉ cần kể lại vắn tắt câu chuyện theo các sự việc lựa chọn nhằm giải thích, không cần phải kể lại toàn bộ câu chuyện. Có thể tham khảo lời kể - giải thích sau:

Truyền thuyết kể lại rằng tổ tiên người Việt xưa là Hùng Vương, lập nên nước Văn Lang, đóng đô ở Phong Châu. Hùng Vương là con trai của Long Quân và Âu Cơ. Long Quân ở Lạc Việt (là Bắc Bộ Việt Nam bây giờ), thuộc nòi Rồng thường ở dưới nước. Âu Cơ là tiên, ở vùng núi cao phương Bắc, thuộc dòng Thần Nông. Long Quân gặp Âu Cơ, lấy nhau, sinh ra một bọc trăm trứng, nở ra trăm người con. Người con trưởng được tôn lên làm vua, lấy hiệu là Hùng Vương truyền lại nhiều đời. Vì thế, người Việt Nam vẫn tự xưng là con Rồng cháu Tiên để tưởng nhớ tổ tiên của mình.

5. Bạn Giang có thể đề nghị bầu bạn Minh làm lớp trưởng. Nhưng để các bạn khác cùng ủng hộ ý kiến của mình, bạn Giang rất cần kể vắn tắt một vài thành tích của bạn Minh để các bạn khác cùng nghe và tán thành. Khi ấy, sức thuyết phục trong lời đề nghị của bạn Minh sẽ cao hơn.